
Mediji in oblast

Ivan Janez Štuhec

Uvod

V sodobni demokratični in pluralni družbi vsekakor velja pravilo, kdor ima medije, ima oblast. Ker pa je demokracija vladavina ljudstva, je za nosilce oblasti pomembno, kdo vpliva na to, kar ljudstvo misli, in kako, s katerimi sredstvi. Ljudstvo je svoj pogled na življenje in družbo vedno oblikovalo po poti komunikacije. V času, ki ga živimo, se oblikuje na prevladujoč način s pomočjo raznovrstnih medijev. Čeravno mnogi ljudje v socioloških raziskavah medijem ne zaupajo, dejansko večina misli tako, kot mislijo v medijih. Saj smo vsi že nič kolikokrat slišali »ja, pa so rekli na televiziji« ali »če pa je tako pisalo v časopisu«. Ob tem se zastavlja vprašanje, ali v sodobni družbi res vlada ljudstvo ali pa vladajo tisti, ki obvladujejo medije? Vse bolj se zdi, da smo bližje resnici, če pritrđimo drugemu delu postavljene hipoteze. Pluralnost medijev mora biti sistemsko in strukturno zagotovljena. Če temu ni tako, je prej ali slej ogrožena demokratičnost družbe. Oblast pa se lahko za več mandatov spremeni v oligarhijo, saj na najrazličnejše načine poskrbi za to, da bodo mediji delovali v prid njenega trajnega mandata. Ker je medijsko polje zaradi sodobne medijske tehnologije v principu res pluralno, si težko predstavljamo čase, ko je ena politična opcija popolnoma nadzirala medije. Vendar zadeva ni tako preprosta in tudi gotova ne, če ni dovolj kritične mase na vseh medijskih ravneh in v vseh medijskih zvrsteh.

Tako imenovana berlusconizacija medijev, ki se je zgodila v Italiji, je možna vsepovsod. V Sloveniji, ki je še vedno na prehodu iz totalitarnega v demokratični družbeni red, je na mestu vprašanje, ali smo se partijske berlusconizacije sploh osvobodili? Pri nas bi recimo lahko govorili o kučanizaciji medijev. A ker je bila partija vedno bolj prefrigana kot nosilci kapitala in ker je svoje simbolne figure znala odlično ščititi, je veliko manj oprijemljiva in ulovljiva, na kratki rok izjemno izmuzljiva,

zato je kučanizacija v Sloveniji tudi težje dokazljiva kot berlusconizacija v Italiji, kakor je težje dokazovati, da je Tito vsaj takšna baraba, kot je bil Mussolini ali Franko. Kajti v slovenski javni zavesti so ekstremni desničarji a priori negativci, medtem ko se ekstremne levičarje interpretira kot zagovornike ljudskih množic in njihovih interesov, s tem pa kot ljudske junake, ki še vedno »krasijo« naša mesta in vasi.

Avtonomija in mediji

V našem prostoru se običajno o medijih razpravlja brez zgodovinskega ozadja in premisleka, kar velja tudi za druga področja. Na ta način se aktualno medijsko situacijo lažje predstavlja kot samo po sebi demokratično dejstvo, o katerem ne gre dvomiti in ki zase upravičeno zahteva avtonomijo. Zato je po mnenju nekaterih tisti, ki se dotakne medijske avtonomije, dejansko predstavnik preteklih totalitarnih teženj in ogroža demokracijo ter ustavne pravice državljanov. Prav pogled v preteklost in njene posledice v sedanjosti to poenostavljeno medijsko podobo v Sloveniji postavlja močno pod vprašaj.

Če pogledamo na slovenski medijski prostor kvantitativno, lahko brez dvoma trdimo, da je po družbenih spremembah prišlo do močne pluralizacije medijev vseh zvrsti. Nekoliko bolj natančen uvid pa nam hitro pokaže na dejstvo, da se je velika večina medijev razvila iz tistih medijskih hiš, ki so obstajale v prejšnjem režimu, in da so najvplivnejši tiskani mediji v kapitalski soodvisnosti treh medijskih hiš: *Delo*, d. d., *Dnevnik*, d. d. in *Večer*, d. d. Že imena vseh treh medijskih hiš zgovorno pričajo o kontinuiteti z nekdanjo komunistično ero, ki je medijski prostor ustvarjala za svoj propagandni stroj, s katerim je bolj formirala kakor informirala ljudstvo. Ta slovenska medijska kontinuiteta ni primerljiva z nobeno od nekdanjih komunističnih držav, ki so danes članice EU. Vsepovsod so nastali novi časopisi, katerih nosilci so bili akterji, ki so demontirali komunistični režim.

Ko je z demokratičnimi spremembami prišlo do privatizacije medijev, se je tudi na tem področju dogajalo to, kar Drago Jančar imenuje prihvaticizacija. Medtem ko so mediji kričali o novih krivicah denacionalizacije in privatizacije, ko je šlo za legitimne lastnike, so v glavnem kot grob molčali o privatizacijskih procesih in dogodkih v lastnih hišah. Domači medijski menedžerji so privatizirali družbeno lastnino, ki je desetletja nastajala na osnovi naročnin državljanov. To so počeli s parolo, da branijo nacionalni interes, dejansko pa so polnili svoje žepe in bra-

nili stare privilegije. Bolj čistega ljudskega premoženja, kot je medijsko, skorajda ni bilo, saj so se elektronski mediji razvili po drugi svetovni vojni in se je tako akumulacija kapitala zgodila v zadnjih štirih desetletjih dvajsetega stoletja, in to izključno na podlagi davkoplačevalskega in naročniškega denarja. Podobno velja za tiskane medije, četudi je njihova tradicija daljša, a kot vemo je bila nasilno prekinjena z okupacijo in nasilno spremenjena z revolucijo. Vse tri najvplivnejše medijske hiše so dejansko nastale po drugi svetovni vojni na način, kot je bil takrat v praksi: zapleni, kar se zapleniti da, in iz tega naredi splošno ljudsko premoženje, ki ga obvladuje partija. Ljudstvo danes v nobenem mediju ni odločujoč lastnik, le v primeru nacionalne TV in radijske hiše lahko govorimo o družbenem in civilnem lastništvu.

V vseh medijskih hišah so bili v prelomnem letu 1990 socialistično formirani kadri, še posebej na vodilnih mestih. Te kadre je formirala Dolančeva Fakulteta za sociologijo, politiko in novinarstvo, ki se je v letu 1961 ustanovila kot visoka politična šola ali slovenski Kumrovec, katere glavni namen je bil vzgajati ljudi za politični agitprop. Kar pomeni, usposabljanje ljudi za ustvarjanje medijskih konstruktov, ne pa za iskanje resnice o dejstvih in njihovih protagonistih ter korektno informiranje ljudi o dogodkih. Veščin medijskega konstrukta se je navzela velika večina novinarjev. Pri tem so največkrat odstopali tisti, ki niso diplomirali na omenjeni fakulteti. Seveda je zaradi objektivnosti treba dodati, da je preimenovana FSPN v FDV v svojem zadnjem obdobju ustvarila tudi kvalitetne družboslovce, ki so se poslovili od dolančevsko-roterjevskih metod, četudi so te na tej ustanovi še vedno prisotne in trdožive, najbolj takrat, ko gre za religijo in Katoliško cerkev.

Nekateri od privilegiranih novinarskih kadrov so imeli možnost izpopolnjevanja ali delovanja tudi v tujini, kjer pa se v prvi vrsti niso naučili, kaj pomeni avtonomija novinarskega poklica, ampak so predvsem delali za režim – nekateri tudi kot ovaduhi. Dopisniki in diplomati v Rimu so to vlogo imeli po pravilu. Tako so si tudi v tujini poiskali predvsem tiste sogovornike in somišljenike, ki so bili levičarsko usmerjeni, saj tudi v Evropi in drugod le-teh ni nikoli manjkalo. Še danes lahko pri nas opazamo duha brezbržnosti in anarhičnosti do lastne države in njenih ustanov, kar je tipično za anarholiberalizem levega tipa, ki se je spočel v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja in ki ga pri nas gojijo nekateri medijski voditelji v modificirani obliki, pod krinko demokracije in pluralizma ter medijske avtonomije.

Kako pa si lahko drugače razložimo afere tipa objave zapisnika pogovora med slovenskim in ameriškim diplomatom, ki sta ga sočasno

objavila ljubljanski *Dnevnik* in beograjska *Politika*, če ne tako, da imata obe medijski hiši dobre stare udbovske – tajnopolijske zveze, ki še vedno delujejo na relaciji Washington–Moskva–Beograd–Ljubljana. In kako se lahko bolje škoduje Janševi vladi v času predsedovanja EU in reševanja kosovskega vprašanja, če ne tako, da objaviš zaupne dokumente diplomacije, ki govorijo o tem, da je že vse dogovorjeno in da je Ljubljana samo lutka v izvajanju sklepov, ki so jih naredili veliki. Ob tem pa se gladko pozabi, da jih je imelo v primeru osamosvajanja Slovenije veliko precej drugačne sklepe in načrte, kot se je zgodba dejansko odvijala. *Dnevnik* in *Politika* ne bosta nikoli objavila tajnih dokumentov levih diplomatov in politikov, ki so nastali ali nastajajo na relaciji Beograd–Moskva. V čigavi službi so torej ti medijski konstrukti? Verjetno ne v službi slovenske državotvorne misli.

V kadrovske in kapitalne smislu se tako v slovenskem medijskem prostoru, po letu devetdeset, ni nič bistvenega spremenilo. Kako se tudi bi, saj so bili kadri, formirani v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja, na višku svojih moči in na vodilnih mestih v politiki in medijih tudi v devetdesetih letih. Kar so se naučili, so tudi prenašali na mlajšo generacijo. Da je temu tako, priča zadnja medijska polemika, ki jo je sprožilo sedaj že znamenito pismo o cenzuri več kot 500 podpisnikov iz novinarskih vrst, naslovljeno na številne mednarodne ustanove, tik pred pričetkom predsedovanja Slovenije EU. Dejansko lahko govorimo o medijski vojni med delom slovenskega novinarstva ter njihovimi lastniki in vlado Janeza Janše. Enega od vrhuncev te igre smo lahko doživeli ob uvodnem nastopu premiera v evropskem parlamentu, ko je evropska liberalna poslanka slovenskega rodu skušala evropskim parlamentarcem dopovedati, da jim govori premier, ki doma uveljavlja medijsko diktaturo. To je res primer čuta za državotvornost in resničnost v domačem medijskem polju. Očitno pa so njenih frustracijskih nastopov v evropskem parlamentu navajeni, da nihče ni poprijel za to trhlo kost.

Do pojava novinarske peticije ne bi moglo priti, če bi ob družbenih spremembah prišlo tudi do resničnih sprememb na polju medijev. Vsi poizkusi ustanavljanja časopisov ali TV postaj so se klavrno končali, ker niso imeli dovolj kapitalne podpore. Pri tem izvzemimo lokalno raven, ki je bistveno manj zahtevna in bolj poceni. Novo nastali mediji niso bili dovolj marketinško podprti s strani podjetij, ki so jih vodili prav tako stari kadri, zato so propadli eden za drugim. Novi kapitalisti so sicer delili drobtinice z bogatinove mize, da so novi časopisi lahko nastajali in preživeli določen čas, vendar je bilo to premalo, da bi se lah-

ko osamosvojili in postali kapitalsko dovolj močni in samostojni. Ali pa je to bila celo strategija, s katero so obstoječi mediji kazali svojo absolutno moč v odnosu do novih nebogljenčkov. Nekoč bodo morale nastati študije, ki bodo odgovorile na vprašanje, zakaj je imela prva demokratična vlada Demosa tako klavrno medijsko podobo na eni strani, na drugi strani pa so mediji sistematično gradili kult Milana Kučana kot nekoč kult Josipa Broza Tita. Kar nekaj politikov novega demokratičnega porekla je doživelo medijski umor (Peterle kot predsednik prve vlade, Pučnik kot Kučanov protikandidat, Arhar kot kandidat za predsednika države, Janša kot največji trn v peti levičarjev in liberalcev, predvsem s pomočjo orožarskih afer in vsega, kar je naredil in rekel do danes – za nekatere je kriv tudi za slabo vreme). Medtem ko se kaj podobnega ni zgodilo nobenemu vidnejšemu levemu ali liberalnemu politiku. Če so si prej naštetih zaslužili medijski umor, potem bi po tej logiki nekdanji premier Rop moral biti že politično pokopan.

Sam sem nekaj časa sodeloval kot član upravnega odbora pri *Slovenca*. Prvi problem, ki ga je imel ta časopis, so bili kadri, ki niso vedeli ali hoteli vedeti, kaj v slovenskem prostoru pomeni postavljati na noge konzervativen časopis tipa *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. Po propadu Slovenca so ti kadri delno pristali v levih medijih, ki so jim po »formi mentis« bili tako ali tako blizu, nekateri so poizkušali pri različnih novih medijskih poizkusih ali pa so popolnoma zapustili medijsko polje. Tu in tam je kdo postal nekakšna protiutež v levem časopisu ali drugem mediju, za ustvarjanje demokratičnega in pluralnega vtisa, vključno z nacionalno TV. Za ustvarjanje demokratičnega vtisa so levi mediji znali poskrbeti na način, da so k sodelovanju vabili tudi nas teologe, češ poglejte našo širino.

Kapitalsko so časopis *Slovenec* na začetku podprli izseljeniški Slovenci in doma Katoliška cerkev kot edina preživela struktura civilne družbe. Že to dejstvo dovolj jasno govori o tem, kakšen interes za pluralizacijo medijev je vladal v domači civilni družbi, kolikor je sploh obstajala. Domača podjetja mu niso dajala oglasov, distribucijska mreža mu je nagajala na vse mogoče načine, etablirane medijske hiše so izdajale nove časopise (*Delo* je prav v tistem času pričelo izdajati danes najbolj bran dnevnik *Slovenske novice*) in politiki Demosove vlade so uspeli nabrati toliko sredstev, da so gasili najhujše požare. Nekateri v hiši so se tega jasno zavedali, drugi ne. Tudi v tistih okoliščinah, ko je šlo za biti ali ne biti, so nekateri svojo novinarsko avtonomijo razumeli brez upoštevanja realnih strukturnih razmer, v katerih je časopis nastal in deloval. Danes se sprašujem, kje so bili novinarji takrat, da niso pisali po

vsej Evropi, kako liberalna oblast skupaj s komunistično kontinuiteto uničuje takrat edini nastali novi časopis. In kje so borci za avtonomijo medijskega prostora danes, ko pred njihovimi očmi ukinjajo edini novonastali in ne levičarsko navijaški politični tednik *Mag*. Razen nekaj dolžnostnih reakcij je vse tiho in mirno.

Na takšni zgodovinski podlagi in ob ponavljajoči se sedanosti je težko pristati na tezo, da je na medijskem polju edino merilo novinarska avtonomija. Resnična avtonomija potrebuje ustrezno okolje. Slednje mora biti tako kapitalsko kot nazorsko, vrednostno pluralno. Sistemsko je treba to pluralnost zagotavljati na vseh ravneh medijskega življenja. Samo v takšnem okolju se lahko novinar avtonomno odloča, za katerega lastnika in za katero vrednostno opcijo bo delal. Da se za avtonomijo najbolj borijo tisti, ki so bili vedno v službi svojih ideoloških delodajalcev, je poseben slovenski medijski paradoks. Menjava ideologije samoupravljanja z ideologijo avtonomije je več kot dobrodošla, saj se tako stara družbena ideologija in strategija skriva za pojmom, ki ga demokratična evropska kultura razume v popolnoma drugačnem kontekstu, hkrati pa je seveda nanj izjemno občutljiva, ker predstavlja enega od stebrov svobodomiselnosti. Upravičena občutljivost za avtonomijo je vsekakor na mestu tam, kjer je medijski prostor strukturno in vsebinsko resnično pluralen. V demokratičnih državah s tradicijo se točno ve, kakšne vrednostne usmeritve je določen medij, s tem pa je tudi novinarju vnaprej jasno, kakšna bo njegova umestitev vanj.

Kaj pa se dejansko dogaja pri nas? Časopisna hiša *Dnevnik* je nekaj časa demonstrirala nekakšno tipično slovensko sredinskost, ki je podedovana iz miselnosti Socialistične zveze delovnega ljudstva, ki je bila tako široka, da so vsi državljani morali obleči njeno suknjo. Še posebej je to demonstriral *Nedeljski dnevnik*, ki je ves čas koketiral z določenim krščanskim vrednostnim spektrom in si tako tudi pridobil izjemno veliko naročnikov. To je tednik v stilu OF, kjer smo vsi noter, samo partija ima komando. V zadnjem obdobju, še posebej po odhodu nekaterih novinarjev z *Mladine* in *Dela*, je *Dnevnik* postal izrazito levičarski časnik. Kot nasprotni pol bi lahko videli *Večer*. Vendar tudi *Večer* niha, in ko je poizkušal iti v neko bolj desno-sredinsko smer, je doživel kadrovske korekcije. A tudi v *Večeru* najdemo vse, levo, desno, sredinsko in še kakšno vmesno opcijo. Oba, tako *Dnevnik* kot *Večer*, sta tudi lokalno pogojena in jima preboj na področje celotne Slovenije ni uspel. Tako še vedno ostaja edini osrednji slovenski časopis *Delo*, če odmislimo tabloidne časopise. Vpliv vsakokratne politične opcije na oblasti na *Delo* je in ostaja izziv in skušnjava. Glede na radikalizacijo *Dnevnika* v levo

in na lokalno ter nikoli do kraja vrednostno razčiščeno pozicijo *Večera* je razumljivo, da si je *Delo* skušala podrediti desno-sredinska politična garnitura pod vodstvom Janeza Janše. Do tega je imela toliko in popolnoma enake pravice, kot so jo imele druge politične opcije, ki so upravljale z družbenim kapitalom od devetdesetih naprej in so svoj vpliv na medije zelo jasno izvajale. Vendar je drugim to dovoljeno, Janševim ne. Ko so Janševi predhodniki razporejali državni, torej ljudski kapital po medijih, je bilo vse lepo in prav, ko to počne on s svojimi ljudmi, je to grobo poseganje v medijsko avtonomijo. Gre preprosto za načelo, če ima slovenski desno-sredinski politični pol slučajno oblast, nikakor ne sme imeti medija, ki bi ga pri vladanju podpiral. Kajti mediji morajo biti vedno kritični do vsake oblasti, z majhno razliko, da so do leve manj ali pa sploh ne. Naj nekdo pod tujim mentorjem naredi doktorat na temo kritičnosti slovenskega medijskega prostora in njegove avtonomnosti na primeru Milan Kučan in Janez Janša, pa bomo videli, kakšen bo rezultat. Od tukaj postavljenih trditev, sem trdno prepričan, jih bo kar nekaj vzdržalo. Seveda pa se postavlja vprašanje, ali je razporejanje moči po medijih bilo domišljeno in strateško ter kadrovsko pravilno zastavljeno. To nas na tem mestu niti ne zanima, naš namen je, da preprosto izpostavimo pravico vseh političnih opcij, da se ustrezno artikulirajo skozi medije, ki so bili družbena last in pri katerih ima država še vedno svoje deleže.

V kolikor bi prišlo do tega, da bi enega od treh dnevnikov trajno prevzela desno-sredinska politična opcija, bi podoba resnega dnevno-časopisnega spektra ustrezala vrednostni podobi Slovencev in Slovenk, ki se v vseh raziskavah pokaže bolj ali manj v razmerju treh tretjin: tretjina levo usmerjenih, tretjina desno usmerjenih in ostali, ki so vmes in ki svojih vrednostnih usmeritev nimajo izdelanih ali pa so na skrajnih levo-desnih robovih. Vrednostna podoba družbe bi tako dejansko bila odraz vrednostne podobe časopisov in obratno. To so zelo verjetno utopična pričakovanja, bila pa bi v korist novinarski avtonomiji in demokraciji na Slovenskem. Tako bi se tudi novinarji avtonomno odločali, h kateri orientaciji časopisa se bodo pridružili, hkrati pa jih ne bi bilo potrebno biti strah, da bo vsakokratna nova politična opcija ali nova kapitalska prevlada spreminjala uredniško politiko. Predvsem pa bi tudi slovenska javnost vedela, katero vrednostno tretjino pokriva eden ali drugi dnevnik. S tem bi se zmanjšala osrednja vloga *Dela*, ker bi eni *Delo* odpovedali in naročili *Dnevnik* ali obratno. Skratka, ljudstvo bi se vrednostno strukturiralo po časopisih tako, kot dejansko misli.

Vsaka oblast potrebuje promocijo in kritiko, brez prve ne more vladata, brez druge se lahko spremeni v oligarhijo. Obojega se ne da ure-

sničiti pod eno medijsko streho, še posebej takrat ne, ko gre za izrazito vrednostna vprašanja. Takšno vprašanje je v Sloveniji zagotovo šolstvo. Vprašanje javnega, zasebnega ali privatnega šolstva je prvovrstno vprašanje razumevanja demokracije in vloge posameznika v njej. Pri nas pa se lahko zgodi in se dogaja, da glavni urednik časopisa zagovarja ekskluzivno avtonomijo zase, hkrati pa s svojo uredniško politiko zagovarja etatistični model šole. Kar kaže na vrednostno zmedo in kontradiktornost ali tudi na vrednostno shizofrenijo. Saj verjetno toliko avtonomije, kolikor je zase zahtevajo novinarji, pripada tudi staršem, ko odločajo o vzgoji svojih otrok, mar ne? Prav primer šolstva dobro ilustrira našo duhovno in kulturno klimo. V etatistično monolitni javni šoli naj bi učitelj imel in izražal svojo avtonomnost tako kot novinar v kapitalsko in nazorsko monolitnem medijskem prostoru. Če sta prav šolstvo in mediji lakmusov papir slovenske demokracije, potem smo še globoko v tranziciji in nekaj svetlobnih let daleč proč od resničnega pluralizma na teh dveh, za formacijo in informiranost ljudi ključnih družbenih podsistemih.

Za podkrepitev te trditve je dovolj prešteti število zasebnih vzgojno izobraževalnih zavodov na vseh nivojih šolskega sistema, in število medijev, ki so jim lastniki določili drugačno vrednostno usmeritev, kot je levo prevladujoča. Niti učitelj niti novinar v slovenskem prostoru ne bosta avtonomna, dokler svojih vrednostnih odločitev ne bosta mogla uveljavljati v strukturno in sistemsko zagotovljenem pluralizmu. Šele ko jima bo zagotovljena dovolj velika strukturno-vsebinska izbira, bosta lahko profesionalno delovala v okviru tistega vrednostnega reda, za katerega sta se in se vedno znova sama odločata. Dokler se v slovenski družbi tega strukturno ne zagotovi, pa bomo živeli v tranziciji, kar pomeni vedno znova vračanje nazaj v sistemske okvirje nekdanjega režima pod krinko demokratičnosti. To pa je slabše in bistveno manj pregledno, kot če se deklarativno ve, da je na oblasti enoumje.

Končno lahko govorimo o veliki prevari demokratične družbe, ko mnogi mislijo, da če se je spremenil politični sistem, se je s tem spremenilo vse. Podsistemi, kot so mediji in šolstvo, so se ohranjali z neverjetno inercijo prav zato, ker sta ta dva družbena podsistema nekdanjemu političnemu režimu služila kot orodje za oblikovanje socialistične zavesti, zato so tudi kadri v teh dveh podsistemih bili najbolj pozorno selekcionirani. Redkim posameznikom se je uspelo vriniti v ta dva sistema brez ustreznih političnih botrov. Velika večina je bila in ostala zvesta sistemu, ki, kakor je zapisal *Mag* pod novim urednikom Stojanovom, ni bil za železno zaveso. Torej, če nismo bili za zaveso, smo bili vsaj za že-

leznimi rešetkami. Razlike je samo toliko, kolikor je lahko posameznik pri rešetkah zlezel skozi odprtine in preživel, pri zavesi pa je za to imel malo ali nič možnosti, zato je njeno prestopanje plačal z življenjem. Teza o tem, kako je bil jugoslovanski socializem bistveno drugačen kakor sovjetski in v drugih komunističnih državah, je nujen predpogoj za to, da se v sedanjosti lahko postavlja tezo o demokratičnih in pluralnih medijih in o novinarjih, ki niso obremenjeni s preteklostjo, ki so avtonomni in demokratično misleči, kritični do vsake oblasti, kakor se za stan in sodobno družbo spodobi. Ne gre zanikati, da mnogi dejansko takšni so. Vendar je njihova kritična masa še vedno tako majhna in šibka, da jih ostala večina povozi.

Zadnja dva primera takšnega ideološkega stanovskega pritiska sta Štrukljevo pobiranje podpisov proti zasebnemu šolstvu in novinarski podpisi pod znano peticijo. Posamezni očitvidci v zbornicah in v uredništvih znajo povedati, kakšen socialni pritisk se je izvajal na posameznike, ki so zaradi ljubege miru klonili pred aktivisti. Vse to pa je možno samo zaradi tega in predvsem za to, ker je tako šolski kot medijski sistem tako zaprt, da se mu le redki upajo upreti. Ukinjanje *Magove* smeri nam natančno govori o tem, kako je na sistemski ravni v našem prostoru neprebavljiv drugačen medij. In ko je tako rekoč vitalno ogrožena demokratična in pluralna nazorska struktura slovenskega tiskanega prostora, je to sprejeto kot dejstvo, ki ne skrbi nikogar ali le redke. In tega stanja duha ne zazna ne Spomenka Hribar, ne njen soprog, ne vsi tisti, ki so pred meseci najavljali kolaps nacionalne TV, ker so z nje odšli nepogrešljivi in nezamenljivi kadri.

Nacionalna RTV in cenzura

Prav o nacionalni TV je potrebno reči še nekaj besed. Strukturno in vrednostno gledano bi nacionalni medij, ki nima privatnih lastnikov, moral občutljivo odražati kulturno sliko vseh naročnikov, gledalcev in poslušalcev. Na nek način bi moral biti najbolj senzibilen detektor demokratičnosti in pluralnosti v državi, hkrati pa zavestni promotor tistih vrednostnih usmeritev, ki so nujni predpogoj za odprt družbeni dialog in za graditev demokratičnih struktur in demokratične kulture. Izjemno težka in zahtevna naloga za ustvarjalce tega medija. Ko je Programski svet RTVS obvladoval levi politični vrednostni spekter in ko je bilo vodstvo RTV pod vplivom starih partijskih struktur in njihovih nosilcev, so bili ogroženi posamezniki, ki temu konceptu niso ustrezali.

Dejanski preobrat v programskem svetu in v vodstvu hiše iz levega v desno-sredinski spekter je prinesel s seboj nevarnost, da se bo zgodba ponovila z druge strani, s podobno logiko. Vsaka kadrovska sprememba se je in se presoja v tej luči. Logika, »tako kot ste delali vi, bomo delali mi«, je za nekoga lahko tudi upravičena in etično ni sporna. Kdo drug ima lahko ob takšni logiki težave in pomisleke. Dejstvo je, da je politična in negativna selekcija kadra za nacionalni medij pustila svoje dolgotrajne posledice, tako kot to velja za vse sisteme v tej državi. Če se je zgodila sprememba na vrhu ustanove, to še ne pomeni, da je nacionalni medij postal vrednostno identičen z vodstvom. Ljudje, ki v njem delajo, so ostali isti, z njimi pa tudi politične preference. Samo menjava vodstev in struktura programskega sveta lahko v nekem srednjeročnem obdobju zagotovi takšno mešanje kadrovske strukture, da bo zadoščeno pluralnim in demokratičnim kriterijem. In nacionalni oblikovalci javnega mnenja bi morali slediti cilju, da se čim bolj uravnoteženo sožitje različnih vrednostnih opcij v tej ustanovi goji kot demokratična vrlina.

Vzemimo kot primer tri znane novinarje. Gospod Marcel Štefančič ml. ne more skriti svojega komsomolskega aktivizma *Mladininega* žanra. Gospa Mojca Pašek Šetinc ne svoje levičarske politične pripadnosti in gospod Vodušek svojih spremenljivih preferenc do politikov, ki so ali bodo na oblasti. Reakcije gledalcev in nekaterih članov programskega sveta so največkrat usmerjene proti gospodu Vodušku. Zakaj? Verjetno spet samo zato, ker leva opcija sme obstajati, odkloni od nje pa ne. Spodrsaljaji Voduška štejejo, spodrsaljaji drugih dveh ne štejejo. To je trend, ki ga lahko sledimo tako preko pisem gledalcev kakor preko internih kritik v hiši in v programskem svetu.

Kako je to res, lahko osvetlimo še z enim dogodkom, ki je zaznamoval sedanji mandat programskega sveta. Po prvih dveh sejah je bilo jasno, kdo ima večino v programskem svetu. Če jo je imela v prejšnjih mandatih levo-sredinska in liberalna opcija, jo ima v tem mandatu desno-sredinska opcija. Za demokracijo popolnoma normalen pojav. Predstavniki levo-sredinske in liberalne opcije so ob oddaji *Piramida*, ki je gostila Zmaga Jelinčiča in v kateri je nastopal v svoji znani in leta dolgo preverjeni nacionalistični maniri, inscenirali krizo vodenja RTV sistema. Za ljudi, ki so leta dolgo obvladovali ta nacionalni medij, je Jelinčič čez noč postal problem, ko pa je govoril o golazni in si privoščil najrazličnejše ekscese v preteklosti, nikogar ni motilo, da je imel svoj prostor na vseh medijih, vključno na nacionalnem. Predimenzioniranje njegove *Piramide* je botrovalo protestnemu izstopu dveh vidnih pred-

stavnikov levoliberalne opcije iz programskega sveta RTV, gospe Spomenke Hribar in gospoda Vlada Miheljaka. Takšna odločitev bi seveda bila verodostojna, če bi oba v svojih javnih nastopih od pojava Jelinčič naprej z enako odločnostjo opozarjala na problematičnost njegove politične usmeritve, ker tega nobeden ni počel, pa je reakcija ob primeru *Piramida* bila seveda neverodostojna. Njun manjšinski položaj v programskem svetu RTV je bil toliko bolj na mestu. Z odhodom na simbolični ravni nista opozorila na neprimernost določene politične opcije v demokratični družbi, ampak na to, da ne preneseta položaja, ko nimata moči odločanja.

Naslednji poizkus destabilizacije nacionalne TV hiše se je pričel dogajati vzporedno s peticijo novinarjev. Dejansko zapuščanje nacionalne TV hiše s strani nekaterih znanih imen naj bi imelo za posledico kvaliteten padec programov in ogroženost produkcije kot take. Vrhunec notranjih kritik se je odvijal v času predsedniških volitev jeseni 2007. Na udaru je bil predvsem urednik informativnega programa gospod Rajko Gerič. Podobne turbulence so vzporedno tekle tudi na Radiu. Obtožbe na račun Rajka Geriča so imele določeno mero upravičenosti in še večjo mero neupravičenosti in pretiravanja. Jasno pa se je čutilo, da so nekateri ogorčeni nad dejstvom, da niso več pri viru informacij, tako kot so bili takrat, ko je bil informativni program v rokah njihovih somišljenikov. Vztrajno zagotavljanje, da ne gre za nobeno politizacijo in za noben udar, ampak za golo in čisto skrb, da nacionalni medij ne bi propadel in kvalitetno zdrsnil na nivo, ki si ga ne sme privoščiti, se je v nekaj tednih izkazalo kot neverodostojno. Poizkus ustvarjanja izrednega stanja tudi tokrat ni uspel. Sindrom *Maga* zaenkrat ni bil uspešen na nacionalnem mediju, saj kot že rečeno, v tem primeru medija ni mogoče destabilizirati po kapitalski poti, ampak zgolj in samo po kadrovski. Virus novinarske peticije in njen namen se je dotaknil tudi nacionalnega medija, vendar okužba ni bila dovolj močna, da bi pacient podlegel. Vsekakor pa se lahko do volitev jeseni 2008 pričakujejo novi in novi medijski konstrukti, s pomočjo katerih bo politična opozicija po svojih ideoloških satelitih poizkušala prevzeti tudi nacionalni medij.

Ob tem velja omeniti še eno, ne obrobno dejstvo. Ko je član programskega sveta gospod Gregor Pivec kandidiral za župana mesta Maribor, in to s podporo SDS in NSi, je član programskega sveta gospod Vežjak takoj problematiziral njegov položaj v programskem svetu RTV. Kasneje, ko je Pivec prevzel vodenje lokalne SDS v Mariboru, je iz Sveta RTVS izstopil. Istega gospoda pa recimo nič ne moti, da si predsednik stranke AS, Franci Kek, dela zastonj reklamo na nacionalni

TV v simpatični in komični vlogi Johnnyja v nadaljevanki *Začnimo znova*, kar ima bistveno večji vpliv na volilno telo kot primer Pivec, da o Hribarjevih političnih sporočilih ne govorimo. In smo ponovno pri različnih merilih in pri občutljivosti nacionalnega medija, še posebej, ko gre za umetniško svobodo in humor. Slednje je tabu tema, ki se je ne sme nihče dotakniti. Podobnih zgodb bi lahko nanizali veliko in z njimi ilustrirali problem politične uravnoteženosti in korektnosti, s tem pa tudi avtonomije ustvarjalcev nacionalnega programa.

Sklep

V državah EU, v katerih po drugi svetovni vojni ni vladal totalitarni sistem in ki so se razvijale iz odpora do totalitarizmov, poraženih v tej vojni, je razvoj medijev potekal pomembno drugače kot v Sloveniji. Slovenija po skoraj dveh desetletjih samostojnosti na tem področju strukturno in vrednostno ni pravično urejena. V enem mandatu vladanja strank, ki so nastale po letu devetdeset in ki se dosledno distancirajo od prejšnjega režima, se očitno ta podoba ne bo izboljšala, morda bo celo slabša, če pomislimo na usodo *Maga*. Spreminjanje medijske strukture postaja vedno bolj občutljivo vprašanje, ker se z lahkoto kaže s prstom na tiste, ki bi si medije želeli podrediti. Tako kot tujci niso razumeli, zakaj se Slovenija odceplja od Jugoslavije, ko se evropske države združujejo, tako tujci tudi ne razumejo, zakaj je določeno politično vplivanje na medije v Sloveniji nujno in v ničemer ne krši novinarske avtonomije. V Sloveniji bi bilo potrebno doseči družbeni dogovor o razporejanju moči na medijih, ki bi ustrezala vrednostnim in političnim usmeritvam prebivalstva. To seveda velja za tiste medije, ki so nacionalnega pomena in v katerih je prisoten družbeni kapital. Politika bi se morala deklarativno zavezati, da bo na nacionalnih medijih vedno skrbela za vrednostno uravnoteženost in da sprememba oblasti vsaka štiri leta ne bo povzročala popolne negotovosti v kadrovske in programskem smislu. Vsi državljani plačujejo davke in naročnine, zato je treba medijsko polje temu ustrezno strukturirati. V demokratični družbi ne moremo pristati na to, da se ene medijsko neprestano diskreditira, druge pa promovira. To je začetek konca demokracije. Zato je do takšnih teženj potreben civilni pogum in odločen odpor.